

***bitig* Edebiyat Fakültesi Dergisi**

bitig Journal of Faculty of Letters

(Mevlevilik Geleneği ve Vefatının 475. Yılında Muğlalı
İbrahim Şâhidî (1470-1550) Özel Sayısı, Nisan 2025)

Şâhidî Dîvânı Hakkında İki Çalışma Üzerine Bir Değerlendirme

Jülide ERKEN

Dr. Öğr. Üyesi

Fenerbahçe Üniversitesi

julide.erken@fbu.edu.tr

 ORCID 0000-0002-0126-0141

Kitap incelemesi / Book review

Geliş Tarihi/Received: 03.02.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 10.02.2025

Atıf/Citation

Erken, Jülide (2025), Şâhidî Dîvânı Hakkında İki Çalışma Üzerine Bir Değerlendirme. *bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Mevlevilik Geleneği ve Vefatının 475. Yılında Muğlalı İbrahim Şâhidî (1470-1550) Özel Sayısı (Nisan/April 2025), 448-453.

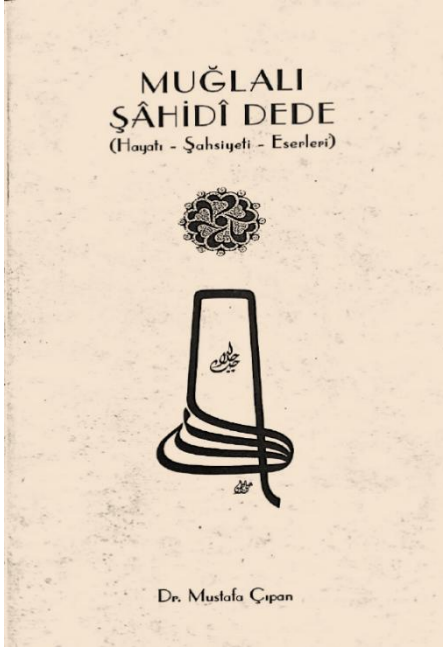
Bu makale iThenticate, turnitin, intihal.net programlarından biriyle taranmıştır.
This article was checked by iThenticate, turnitin or intihal.net.

Şâhidî Dîvânı hakkındaki ilk çalışma Mustafa Çıpan'ın *Muğlalı İbrahim Şâhidî Hayâtı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri, Dîvan ve Gülşen-i Vahdet (Tenkidli Metin)* başlığıyla hazırladığı Yüksek Lisans Tezidir. Bu yazıda çalışmanın *Şâhidî Dîvânı* ile ilgili bölümü hakkında bilgi verilecektir.

Çalışma; Ön Söz, Kısaltmalar, Bibliyografya, Metin Tesbitinde Gözetilen Esaslar ve Transkripsiyon Sistemi, Çalışmaya Esas Alınan Nüshaların Tanıtımı, Birinci Bölüm Muğlalı İbrahim Şâhidî'nin Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri, Kasideler, Musammatlar, Gazeller, Kıt'alar Rubâiler Beyitler, Gülşen-i Vahdet (Metin), Sonuç, Divan Özel İsim İndeksi, Gülşen-i Vahdet Özel İndeksi başlıklarından oluşur.

M. Çıpan “Ön Söz”de asıl amacının şairin *Dîvân*'ının tenkitli metnini tespit etmek olduğunu söyler ancak *Dîvân*'ın tam bir nüshasına ulaşamadığını bu nedenle ulaşılabilen beş nüshanın tanıtıldığını ifade eder. “Çalışmaya Esas Alınan Nüshaların Tanıtımı” başlığında bu nüshalar; “Süleymaniye Kütüphanesi, Şehid Ali Paşa Bölümü, No: 2850/20”; “Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir Bölümü, No: 549”; “Süleymaniye Kütüphanesi, İzmir Bölümü, No: 7091”; “Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, No: 3580/1”; “Mevlânâ Müzesi İhtisas Kütüphanesi, No: 2179” şeklinde ayrıntılı bir şekilde açıklanır. Nüshaların tanıtımı yapıldıktan sonra “Birinci Bölüm” gelir. Şairin eserlerinden bahsedilen kısımda Şâhidî'nin *Dîvân*'ıyla ilgili bilgi veren M. Çıpan, söz konusu *Dîvân*'ın müellif hattının ve eksiksiz bir nüshasının bulunmadığını en hacimli nüshasının ise Süleymaniye Kütüphanesi Şehid Ali Paşa Bölümü'nde kayıtlı olduğunu ifade eder. Bu bölümde yer alan bilgilerden M. Çıpan'ın yaptığı tenkitli metin çalışmasıyla birlikte şiir sayısının 106'ya çıktığı, bu sayının daha önce Abdülbaki Gölpınarlı tarafından *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik* eserinde 43 olarak tespit edildiği anlaşılr.

M. Çıpan, Şâhidî'nin eserlerini anlattığı bölümden sonra eserlerin bulundukları kütüphanelerin nüshaları hakkında tek tek bilgi verir. Buradaki bilgiye göre *Şâhidî Dîvânı*'nın yedi nüshası vardır. Yukarıda ismi geçen beş nüshaya ek olarak bu nüshalar da Süleymaniye Kütüphanesi'nde İzmir Bölümü'nde 551 ve 7086 numaralarıyla kayıtlıdır. M. Çıpan'ın çalışması bu iki nüsha dışındaki beş nüshaya dayanmaktadır. M. Çıpan'ın çalışmasına göre Şâhidî'nin *Dîvân*'nda “Kasideler” başlığında 2 kaside, “Musammatlar” başlığında 1 terci-i bend, 3 muhammes, 2 tahmis, 1 müstezad bulunur. Gazellerden önce çalışmada “Dîvan (metin)” başlığı yer alır ve devamında 84 gazel, 4 kıt'a, 1 rubai, 7 beyit ve hece ölçüsüyle yazılmış 1 şiire yer verilir. Yazar, “Sonuç” kısmında Şâhidî'nin *Dîvân*'nda bulunan şiir sayısının 43'ten 106'ya çıktığını; müellif hattıyla yazılmış *Dîvân*'ın bulunmasıyla ve mecmualardaki şiirlerin bir araya getirilmesiyle bu sayının daha da artacağını ifade eder.

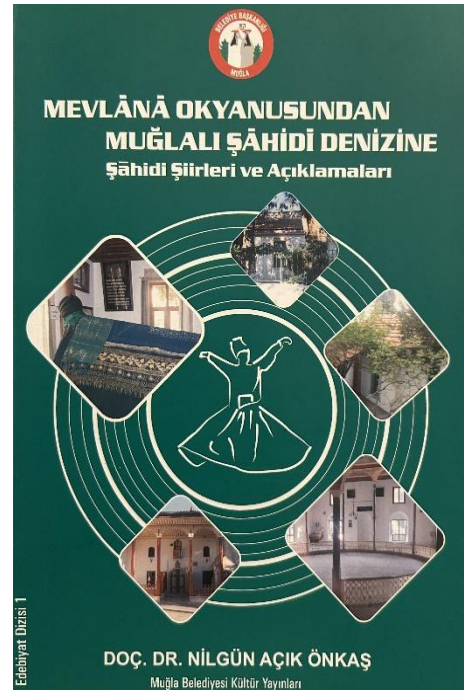

M. Çıpan'ın yüksek lisans tezinden hareketle hazırladığı *Muğlalı Şâhidî Dede: (Hayatı-Şahsiyeti-Eserleri)*. Başlıklı çalışması 1986'da Konya'da Nur Basımevi; 2014'te Konya İlim Yayma Cemiyeti Muğla Şubesi Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Yazar, çalışmanın ön sözünde hem Şâhidî dostlarının talebi hem de kendi gönlünden gelen bir istekle bir kitapçık olarak bu çalışmayı hazırladığını ifade etmiştir. M. Çıpan bu kitapçığı Muğla'da Şâhidî'yi ziyaret etmek amacıyla türbesine gidenlerin ve konuya ilgi duyanların faydalanmaları için hazırladığını söyleyerek özet hâlde şairin hayatı, edebî kişiliği, eserleri hakkında genel bilgiler vermiştir. Çalışmanın içinde Şâhidî'nin şiirlerinden örnekler verilmiş ve genel okuyucu kitlesi düşünülerek beyitlerin altında açıklamalar yapılmıştır.

Ayrıca bu çalışmada şairin hayatı ve eserleri üzerine yapılan çalışmalar, *Dîvân* ve *Gülşen-i Vahdet* mesnevisinden fotoğraflar da yer almaktadır.

Şâhidî Dîvânı hakkında ikinci çalışma Nilgün Açık Önkas'ın 2013 yılında Muğla Belediyesi tarafından yayımlanan *Mevlânâ Okyanusundan Muğlalı Şâhidî Denizine- Şâhidî Şiirleri ve Açıklamaları* adlı kitabıdır. Sunuş, Giriş, Birinci Bölüm, İkinci Bölüm, Üçüncü Bölüm, Sonuç, Kaynaklar, Yazarın İlgili Çalışmaları ve Bitiş kısmından oluşur. N. Açık Önkas eserin "Sunuş" kısmında Şâhidî'nin şiir dünyası hiç incelenmediği için bu çalışmayı yaptığını söylemiştir. Eserin "Giriş" kısmında Mevlânâ'nın vefatıyla birlikte Mevlevîliğin Konya çevresinden Anadolu'ya hatta Anadolu'nun da dışına yayıldığından, Sultan Veled'in Mevlevîliğe resmî bir kimlik kazandırdığından, İstanbul'un fethiyle birlikte Mevlevîliğin buraya yayılışından, Osmanlı Sultanlarının Mevlevîliğe karşı gösterdikleri ilgiden, İstanbul Mevlevîhanelerinden bahsedilmiştir.

"Birinci Bölüm'de Şâhidî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri ayrı başlıklar altında anlatılmış, edebî kişiliğinden söz edilirken şiir dünyasını ve kişiliğini daha iyi anlay(t)abilmek amacıyla beyitlerden örnekler verilmiştir. İkinci bölüm "Mevlevîlik ve Kültürel Boyutu", "Mevlevîlik ve Güzel Sanatlar", "Mevlevîlikte Zarafet" başlıklarından oluşur.

İlk başlıkta sırasıyla Mevlevî, Mevlevîlik kelimelerinin anlamlarından, Mevlevîliğin müzik ve dansla doğrudan ilgili olduğundan, sûfilerden, Mevlevîliğin kollarından; ikinci başlıkta tasavvuf ilmi ile güzel sanatlar arasındaki ilişkiden, güzel sanatların kaynağından, Mevlevîhane ve Mevlevî tekkelerindeki eğitimden, Mevlevîliğin temelinde bulunan şiir, musiki ve semadan, Mevlevîliğe intisap eden kişilerin izledikleri yoldan, Mevlevîliğin sosyal hayata hizmetinden, insanları birbirine bağlayan birleştirici gücünden; bu bölümün son başlığında ise Mevlevîlik terbiyesi ve bunun ortaya çıkardığı zarafetten bahsedilmiştir. Kitabın Üçüncü Bölümü’nde “Şâhidî’nin Muğla İnsanın Hoşgörüsüne Katkısı”, “Şâhidî’nin Şâirliği ve Şiir Dünyası”, “Kasideler”, “Musammatlar”, “Gazeller”, “Kıtalar/Rubai”, “Müfredler” başlıkları yer alır.

“Şâhidî’nin Muğla İnsanın Hoşgörüsüne Katkısı” başlığında Şâhidî’nin *Dîvânı*’ndaki beyitlerden örnekler veren N. Açık Önkaş, şairin beyitlerinde kaleme aldığı bu hoşgörünün, anlayışın Muğla halkına etki ettiğini ifade eder. “Şâhidî’nin Şâirliği ve Şiir Dünyası” başlığında Mevlevîlerin oluşturduğu edebî muhitten bahseden N. Açık Önkaş, Mevlevîhanelerde bulunan şeyhlerin, dervişlerin şiirle yakından ilgilendiğini, klâsik Türk edebiyatının içinde de pek çok ünlü Mevlevî şair olduğunu anlatmıştır. Daha önce de Mevlevîhanelerin bir eğitim yeri olduğundan bahseden yazar bu başlıkta da aynı konuya değinerek buralarda şiir sanatıyla ilgilenilmesinden, belagatin inceliklerinin öğrenilmesinden, şairlerin bir araya gelerek şiir sohbetleri yapmasından bahsetmiştir. Son olarak Mevlevî şairlerin şiirlerini çoğunlukla aruz vezniyle yazdıklarını, heceyle yazan az şair olduğunu bunlardan birinin de Şâhidî olduğunu söyleyerek bir örnek vermiş fakat şairin tercihini aruzdan yana kullandığını söylemiştir. N. Açık Önkaş bu başlıkta Şâhidî’nin şiirlerinden örnekler vererek Mevlevî şairlerin genel teamül ve temayülleri hakkında bilgi vermiştir.

Çalışmada “Kasideler” başlığından “Müfredler” başlığına kadar şairin şiirlerine yer verilmiş, her beytin altında şairin ne anlatmak istediği açıklanmaya çalışılmıştır. “Sonuç” kısmında Şâhidî’nin şiirlerinin anlam dünyasının okurlara anlatılmaya çalışıldığından; şairin eğitici ve öğretici bir kimliğe sahip olduğundan; şiirleri aracılığıyla eleştirdiği davranışlardan bahsedilmiştir. N. Açık Önkaş’a göre Şâhidî klâsik Türk şiirinin her alanında şiir söyleme gücüne sahip, dile hâkim ve arif bir şairdir.

N. Açık Önkaş’ın kitabı 2014 yılında Vize Yayıncılıktan 2. baskı olarak yeniden yayımlanmıştır. Bu baskıda yazar, ana başlığı korumakla birlikte ilk çalışmasındaki “Şâhidî Şiirleri ve Açıklamaları” alt başlığı yerine ikinci çalışmasında “Şâhidî Divân’ının Anlam Dünyası” alt başlığını kullanmayı tercih etmiştir. Her iki baskının içindekiler kısmında yer alan başlıklar neredeyse aynıdır. Sadece 2013 yayınındaki “Bitiş” başlığına ve bu başlığın içindeki Mevlânâ ile Şâhidî’ye ait şiirlere 2014 yayınında yer verilmemiştir. 2014 yayınında en sona eklenen “Fotoğraflar” başlığı ise ilk baskıda yoktur. Kitabın içeriğine gelindiğinde ilgili konu başlıklarının altında bazen cümle değişikliklerine, ekleme ve çıkarmalara gidildiği görülmüştür. Hem birinci hem ikinci baskıda çeşitli konu başlıklarının

altında yahut beyitlerin açıklanmasında imlâ ve yazım hataları mevcuttur. Bu hatalardan bazıları her iki yayında da varken bazıları sadece ikinci baskıda yer almaktadır. Ayrıca kitabın birinci baskısında 36. gazelden 40. gazele geçilmiş fakat 2. baskıda söz konusu basım hatası giderilmiştir.

N. Açık Önkaş'ın iki çalışmasında da Şâhidî'nin 2 kasidesi, 1 muhammesi, 1 tahmisi, 1 müstezadı, 73 gazeli, 5 kıt'ası/rubaisi, 6 müfredi bulunur. Yazar, Şâhidî'nin terci-i bendini edebî kişiliğinden bahsettiği kısımda tamamı olmamakla birlikte örnek beyitler vererek açıklamış, heceyle yazdığı şiirine de "Şâhidî'nin Şairliği ve Şiir Dünyası" başlığında yer vermiştir. N. Açık Önkaş, Şâhidî'nin "Eserleri" başlığında şairin *Türkçe Dîvânı* hakkında bilgi verirken M. Çıpan'ın tenkidli metin çalışmasında ulaştığı sayıları vermiş sadece müfred sayısını 7 değil 8 olarak kaydetmiştir. Buna karşılık N. Açık Önkaş'ın çalışmasına aldığı şiir sayısı M. Çıpan'ın çalışmasıyla örtüşmemekte, bazen bir beytin ya da şiirin kitaba alınmadığı görülmekte, şiirlerde hem kelime hem beyit farklılıkları bulunmaktadır. N. Açık Önkaş'ın kitabının her iki baskısında yer alan şiirlerin eserin hangi nüshalarına dayandığı ya da kitapta şiirlerin bir kısmına yer verilmediyse hangi ölçüte göre hareket edildiğine dair bir açıklama da bulunulmamaktadır. Kitaptaki şiirlerin kaynakçada yer alan M. Çıpan'ın çalışması ile birlikte *Dîvân*'ın diğer nüshalarına dayandığı şeklinde bir fikir yürütülse de kitabın içinde yahut kaynakçada bir atıf olmadığı için bu düşüncemiz bir kesinlik kazanamamıştır. Sonuç olarak bu incelemede *Şâhidî Dîvânı* hakkında yapılan çalışmaların bir Mevlevî şairi olarak Şâhidî'yi, onun eserlerini ve duygu dünyasını tanıma ve tanıtmada konusunda amacına ulaştığı görülmüştür. M. Çıpan'ın yüksek lisans tezi bir tenkitli metin çalışması olup eserin okuyucuyla buluşmasını sağladığından büyük bir kıymet taşır. N. Açık Önkaş'ın kitabı ise Muğla'nın ve Mevlevilik kültürünün değerlerinden biri olan Şâhidî'nin şiirlerini günümüz Türkçesiyle ve açıklamalarla çağımıza taşımasıyla büyük bir değere sahiptir. İncelemesi yapılan eserler okunduğunda Muğla'nın kıymetli şairlerinden İbrahim Şâhidî'nin şiirlerinin taşıdığı değer ve anlam dünyasının daha iyi anlaşılacağı açıktır. Ayrıca bu eserlerin yeni çalışmalara ışık tuttuğu, Şâhidî ve eserleri hakkında yeni araştırmaların yapılmasının ve *Dîvân*'ın geniş okur kitlelerine ulaşmasını sağlayacak yeni bir tenkitli neşrinin hazırlanmasının yerinde olacağı düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Açık Önkaş, N. (2013). *Mevlânâ okyanusundan Muğlalı Şâhidî denizine- Şâhidî şiirleri ve açıklamaları*. Muğla Belediyesi Yayınları.
- Açık Önkaş, N. (2014). *Mevlânâ okyanusundan Muğlalı Şâhidî denizine- Şâhidî Divan'ının anlam dünyası*. Vize Yayıncılık.
- Çıpan, M. (1985). *Muğlalı İbrahim Şâhidî hayâtı, edebî şahsiyeti, eserleri, dîvan ve Gülşen-i Vahdet (Tenkidli metin)* [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çıpan, M. (1986). *Muğlalı Şâhidî Dede: (Hayatı-şahsiyeti-eserleri)*. Nur Basımevi.
- Çıpan, M. (2014). *Muğlalı Şâhidî Dede (Hayatı, şahsiyeti, eserleri)*. İlim Yayma Cemiyeti Muğla Şubesi Yayınları.